

Străbunicul lui Alexis de Tocqueville, Guillaume-Chrétien de Lamoignon de Malesherbes, nu este printre cele mai sonore nume aflate pe lista de victime din Revoluția Franceză. Ce-i drept, concurența a fost mare. Dar execuția sa este simbolică și relevantă, printre altele, pentru câteva probleme contemporane. Cum este de pildă cea legată de libertatea de expresie.

În Vechiul Regim funcția oficială a lui Malesherbes era aceea de cenzor. S-a ocupat de controlul publicațiilor vreme de 18 ani, iar cea mai importantă realizare a sa a fost apariția Enciclopediei lui Diderot și Voltaire. Chiar și după ce Parlamentul Francez a suspendat apariția acestei creații voluminoase, pe care astăzi, pe bună dreptate, nu o mai citește nimeni, munca iluminiștilor a continuat în secret, grație susținerii oferite de primul cenzor al Franței. Conform baronului von Grimm, fără ajutorul lui Malesherbes, Enciclopedia nu ar fi putut apărea. A rămas, se pare, toată viața un apărător al idealurilor liberale în varianta lor roz iluministă, naiv de optimistă.

Efuziunea publicistică a luat proporții după prăbușirea monarhiei, însă pentru scurt timp. Venirea iacobinilor la putere a pus capăt libertății de exprimare. S-a reinstabilit cenzura, iar penalitățile au devenit mult mai drastice. Dacă înainte cea mai severă condamnare era un sejur la Bastilia, unde în fapt ajungeau doar scelerați incontrollabili ca Marchizul de Sade, și aceștia foarte rar, acum delictul de opinie însemna ghilotina.

Deși retras din viața publică încă dinainte de Revoluție și aflat la o vârstă venerabilă, cenzorul Malesherbes nu a reușit să scape de demonii Terorii. În 1794 a fost ghilotinat la Paris împreună cu fiica și ginerele său. Legătura dintre ideile enciclopediștilor și revoluție este destul de cunoscută așa că într-un anumit sens se poate spune că Malesherbes și-a pierdut capul din cauza ideilor.

Situația a fost asemănătoare în Rusia prerevoluționară. Deși se vorbește curent despre cenzura utilizată de regimul țarist, în realitate, mai ales după 1905 revistele politice erau la liber, inclusiv cele bolșevice. Autonomia politică din universități a fost garantată, ceea ce însemna practic deschiderea unor zone libere pentru propaganda revoluționară. În lumea artistică și culturală, nu exista aproape niciun fel de restricție. De aici și explozia incredibilă de creații futuriste, simboliste și avangardiste, care aveau toate, fără excepție, presupuziții și teze nihilist-revoluționare. Pentru a lua doar un exemplu, compozitorul Scriabin dorea să realizeze, cu puțin timp înaintea morții, o creație multimedia în Himalaya, prin care să grăbească Armageddonul. Potrivit unor comentatori reputați, una din ideile omniprezente ale avangardei, și anume aceea de flux continuu, își avea corespondentul în „revoluția permanentă” a lui Trotsky (vezi, de exemplu, eseul lui Zamyatin despre scit). Cum era de așteptat, căderea monarhiei ortodoxe a fost primită cu ovații de artiștii care așteptau o nouă eră.

Într-adevăr, vremurile s-au schimbat după 1917, însă libertatea de exprimare din timpul țărilor s-a evaporat peste noapte. Scriitorii și artiștii au sfârșit ca muritori de foame sau uciși de gloanțele securității comuniste, iar de publicat nu mai era posibil. Cei mai norocoși au murit în exil. Deja în 1917, bolșevicii confiscaseră majoritatea tipografiilor, iar ulterior au introdus controale doar un pic mai subtile.

Ceea ce aveau în comun Franța și Rusia prerevoluționare era o infecție serioasă cu virusul liberalismului. În ambele regimuri existau suficienți oameni onorabili pentru care libertatea de

expresie reprezenta un drept de necontestat, chiar și pentru vocile radicale.

Konstantin Pobedonostsev, tutorele ultimilor doi țari și procurator al Bisericii Ortodoxe Ruse pentru un sfert de veac, spunea că până și mulți slavofili acceptau fără comentarii această teză subversivă pentru orice regim tradițional sau legitimist. Asumpția era legată în foarte multe cazuri de un optimism antropologic nejustificat de nimic. Se presupunea cumva că adevărul și binele vor triumfa în confruntarea de idei și în dezbateri, iar competiția aceasta a paradigmatelor le va selecta pe cele mai bune pentru oameni. Doar că în lumea reală nimic nu justifică aceste așteptări nerezonabile, iar cel care are mai multe mijloace, mai puține scrupule și ceva talent oratoric la îndemână va reuși să tranșeze disputa în favoarea sa. Nu este doar o nouă instanță a teoriei „de ce ajung în frunte cei mai răi”, ci aproape o inducție istorică. De pildă, în 1915, kongresmanul american [Oscar Callaway](#) a prezentat un raport parlamentar devastator în care documenta felul în care J.P. Morgan controla presa americană și făcea presiuni prin intermediul „opinie publice” pentru a susține sau a evita anumite teme.

Într-un context politic mai amplu, ideea unei libertăți de exprimare fără margini este solidară cu absența oricărei forme de protecționism cultural pentru o comunitate. Se presupune că o societate ar trebui să reziste oricărui asalt spiritual, dacă este suficient de sănătoasă. Altfel, înseamnă că oricum nu merita să reziste și experimenta probleme interne, care mai devreme sau mai târziu s-ar fi cronicizat. Acesta este un tip de argument care se folosește în special în legătura cu Rusia țaristă și cu lipsa de imunitate a regimului în fața propagandei revoluționare. Argumentul nu este chiar atât de redutabil pe cât pare, la prima vedere, fiind în fond o calchiere la un nivel cultural a unei teze evoluționiste și anume aceea de supraviețuire a celui mai bine adaptat. Dar adaptat conform căror standarde?

Scris de Ninel Ganea

Luni, 16 Octombrie 2017 20:47

Jay Dyer rezolvă 24 de puzzle-uri formate fiecare din sute de piese pline de aluzii cu semnificații oculte.